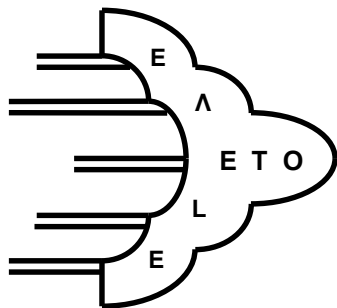

Κωδικός: 3650

ΟΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ (ΕΛΕΤΟ)
Hellenic Society for Terminology (ELETO)

ΓΡΑΦΕΙΑ:

Αρτέμιδος 6 & Επιδάουρου, 15125 ΜΑΡΟΥΣΙ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ:

Αρτέμιδος 6 & Επιδάουρου, 15125 ΜΑΡΟΥΣΙ

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ:

Τηλ.: 210 8662069, 6974321009, 6974754302

Τηλεομ.: 210 8068299, 210 8662069

Ηλ-Ταχ.: valeonti@otenet.gr

Ιστότοπος: <http://www.eleto.gr/>

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΤΟ:

Μελέτη, εκπόνηση, ... και με οποιοδήποτε τρόπο ανάπτυξη της Ελληνικής Ορολογίας... Συμβολή στην ανάπτυξη της Ελληνικής Γλώσσας και προώθηση του ρόλου της στη διεθνή Ορολογία...

(Από το Καταστατικό)

Αρ.116 Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 2012

ISSN 1106-1073

Τιμή: 3 λεπτά

Ό-μορφα και ω-ραία!

Ο μύθος της «εξαφάνισης» των φωνηέντων <η> και <ω> από το νέο βιβλίο Γραμματικής της Νεοελληνικής Γλώσσας για την Ε' και ΣΤ' τάξη του Δημοτικού, για τον οποίο γράψαμε στο προηγούμενο φύλλο του <Ο> είχε και μια άλλη παρενέργεια: «ερέθισε» και έφερε στην επικαιρότητα έναν συναφή μύθο, που – ευτυχώς – δεν πήρε τις ίδιες διαστάσεις (δηλαδή να φτάσει ως την Βουλή των Ελλήνων): τον μύθο ότι στην νεοελληνική γλώσσα εξακολουθεί η μακρότητα και βραχύτητα των αρχαίων φωνηέντων όπως του <ω> και του <ο>, μια ιστορία που άρχισε στην δεκαετία του '80, με μια «έρευνα» (Διονύσης Σαββόπουλος) που συνέχεε και συνέδεε τον **δυναμικό τονισμό** των λέξεων και τον **επιτονισμό** των φράσεων και γενικά την **προσωδία**¹ με «οζείες», «βραείες» και «περισπωμένες» και με «μακρά» και «βραχεία» φωνήεντα [1]. Κριτική εκείνης της «έρευνας» και ομιλίας είχε γίνει και από τον **Γιάννη Χάρη** [2].

Μαζί, λοιπόν, με το «ανάθεμα» της εξαφάνισης των φωνηέντων <η> και <ω>, ήρθε στην επιφάνεια και ο παλιός μύθος με την εμφάνιση και διάδοση σε πολλά ιστολόγια νέας «έρευνας» σχετικά με την διάρκεια των φωνηέντων <ω> (μακρού φωνηέντος της αρχαίας) και του <ο> (βραχέος φωνηέντος της αρχαίας), με γραφική **απόδειξη της μεγαλύτερης διάρκειας του <ω> από το <ο>**. Αυτή η «έρευνα» [3] περιλαμβάνει παρουσίαση και ανάλυση του ηχογραφήματος (σε διάγραμμα **ένταση – χρόνος**) μιας κοινότητας δυσάκουστης δισύλλαβης λέξης με <ω> τονισμένο στη λήγουσα και <ο> άτονο στην παραλήγουσα και «αποδεικνύει» ότι το <ω> διαρκεί περισσότερο από το <ο>. Οποία ανακάλυψη! Μα και βέβαια! ο **τονισμένος φθόγγος [ó]** διαρκεί **λίγο περισσότερο** από τον **άτονο φθόγγο [o]**, ανεξάρτητα από το αν στην γραφή συμβολίζεται με <ó> ή <ώ>. Το ίδιο και ο **τονισμένος φθόγγος [í]** διαρκεί **λίγο περισσότερο** από τον **άτονο φθόγγο [i]** ανεξάρτητα από το αν στην γραφή συμβολίζεται με <í>, <ί>, <ύ>, <εί>, <οί> ή <υί>.

Γενικά, η διάρκεια της **τονισμένης συλλαβής** (δηλ. του φωνηέντος της υπόψη συλλαβής) μιας λέξης είναι λίγο μεγαλύτερη από τη διάρκεια της άτονης, εκτός εάν η τονισμένη είναι λήγουσα. Τόσο στο αρχικό όσο και στα επόμενα ιστολόγια όπου αναπαρήχθη το «φοβερό» γεγονός (που «κατατρόπωσε» τους υποστηρικτές του νέου βιβλίου γραμματικής!) την αρχική ανάρτηση ακολουθήσαν **εγκεκριμένα σχόλια** μόνο «φανατικών» υποστηρικτών του θέματος. Αν πάει κανένας να υποστηρίξει λογικά το ζήτημα, απλώς το σχόλιό του δεν εγκρίνεται από τον ιστολόγο και **δεν αναρτάται!** Ο γράφων είχε αυτή την εμπειρία από δύο τέτοια ιστολόγια. Στο ένα μάλιστα, απλώς υποστήριξε την λογική παρατήρηση που έκανε ο προηγούμενος σχολιαστής, με αποτέλεσμα όχι μόνο να μην αναρτηθεί το σχόλιό του, αλλά να εξαφανιστεί και το σχόλιο του υπόψη προηγούμενου σχολιαστή! Με το θέμα αυτό ασχολήθηκε και απάντησε αναλυτικά ο **Ν. Σαραντάκος** [4].

Ας δούμε τι συμβαίνει, πραγματικά, με τον τονισμό της νέας

ελληνικής γλώσσας, ανατρέχοντας στον βαθύ μελετητή της ελληνικής γλώσσας **Μανόλη Τριανταφυλλίδη**.

Από ένα δακτυλόγραφο του **Μ. Τριανταφυλλίδη** (συμπληρωμένο από τον ίδιο και με χειρόγραφες σημειώσεις), το οποίο εκτέθηκε, τον Νοέμβριο 2011, μαζί με άλλα τεκμήρια από τη ζωή και το έργο του στο 8^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία», (<http://www.eleto.gr/gr/Conference08.htm>) αντιγράψαμε ακριβώς (τα εντονότυπα γράμματα δικά μας) το απόσπασμα:

«Κυριώτερα φωνητικά γνωρίσματα των νέων ελληνικών συγκρινόμενων με τ' αρχαία

Α. Προσωδία – Τονισμός

1. *Χάθηκε η αρχαία προσωδία, η διαφορά μακρών και βραχέων (από τον 1^ο αιώνα μ. Χ.). Τα σημερινά φωνήεντα προφέρονται **ισόχρονα**: μόνο τα **τονισμένα είναι λίγο μακρύτερα** και προφέρονται και **υψηλότερα**, εκτός από τα **τονισμένα στη λήγουσα: άνθρωπος, ὄμος, ὄμως, νόμος-νομός...**» [5]*

Επίσης, στην παράγραφο 40 της **Φωνητικής Εισαγωγής** της (Μεγάλης) Νεοελληνικής Γραμματικής του [6] ο **Μανόλης Τριανταφυλλίδης** γράφει:

«Η φύση του τόνου και της λέξης

Μπορεί να προφέρω με ένα φωνήεν:

- α) με μακρύτερη φωνή από ένα άλλο*
- β) με διαφορετικό τόνο, δηλαδή με φωνή ψηλότερη στη μουσική κλίμακα*
- γ) με φωνή πιο δυνατή, με μεγαλύτερη εκπνευστική δύναμη.*
Όταν η φωνή υψώνεται, λέμε έχουμε μουσικό τόνο.
Όταν η φωνή γίνεται δυνατώτερη λέμε πως έχουμε δυναμικό ή εντατικό τόνο.

*Ο τόνος της γλώσσας μας έχει για συστατικά του στοιχεία και τη δύναμη και το μουσικό ύψος και το μήκος. Δηλαδή το τονισμένο φωνήεν προφέρεται όχι μόνο **πιο δυνατά** από τ' άλλα, παρά και **ψηλότερα** και **μακρύτερα**, αν και συνήθως δεν το αισθανόμαστε: έχετε, ο δρόμος.»*

Αυτή είναι η αλήθεια.

Ο σημερινός τονισμός της ελληνικής είναι **δυναμικός**: δηλαδή η συλλαβή της λέξης που έχει τον τόνο προφέρεται **δυνατώτερα** από τις άλλες. Εκτός, όμως, από την ένταση υπάρχουν άλλα δύο μεγέθη που αλλάζουν ανεπαίσθητα στην τονιζόμενη συλλαβή: η **διάρκεια** και η **συχνότητα** (ακριβέστερα: οι **συχνότητες**). Η τονιζόμενη συλλαβή ακούγεται με **ελαφρώς μεγαλύτερη διάρκεια** και το φασματικό περιεχόμενό της μετατοπίζεται **ελαφρώς προς τις υψηλότερες συχνότητες**.

OROGRAMMA No 116, September – October 2012,
ISSN 1106-1073

Bimonthly edition of

Hellenic Society for Terminology (ELETO)

Epidavrou & Artemidos 6, GR-15125 MAROUSI GREECE

¹ «το σύνολο των χαρακτηριστικών που έχουν σχέση με την ένταση και το ύψος της φωνής ή του χρόνου που μεσολαβεί ανάμεσα στις λέξεις και στις ενότητες των λέξεων, που αποτελούν μια φράση» (Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής (Ιδρ. Τριανταφυλλίδη)).

Μπορούμε να δώσουμε μια κατάλληλη απάντηση σ' αυτούς που ισχυρίζονται πως στην σημερινή φάση της ελληνικής γλώσσας, την Κοινή Νεοελληνική (ΚΝ), ο φθόγγος που συμβολίζεται (στην γραφή) με το γράμμα <ω> (<ωμέγα>) προφέρεται διαφορετικά – και συγκεκριμένα με μεγαλύτερη διάρκεια – από τον φθόγγο που συμβολίζεται (στην γραφή) με το γράμμα <ο> (<όμικρον>).

Ας πάρουμε τις ίδιες τις λέξεις <όμικρον> και <ωμέγα> στην γραπτή τους μορφή. Η πρώτη αρχίζει από <ο> που ακολουθείται από <μ> και η δεύτερη αρχίζει από <ω> που επίσης ακολουθείται από <μ>. Στην πρώτη το <ο> είναι τονισμένο (έχει τον τόνο της λέξης), ενώ στην δεύτερη το <ω> είναι άτονο. Ας εκφέρουμε τις δύο αυτές λέξεις την μία μετά την άλλη, με την ίδια ένταση και την ίδια ταχύτητα, τις ηχογραφήσουμε και μετά τις ακούσουμε. Και χωρίς ειδική εξάσκηση, μπορεί το αυτί μας – είτε κατά την εκφορά των λέξεων είτε κατά την ακρόασή τους – να διακρίνει ότι, πράγματι, οι δύο πρώτοι φθόγγοι των λέξεων <όμικρον> και <ωμέγα> ακούγονται με διαφορετική διάρκεια. Αλλά τί περίεργο! Ο πρώτος φθόγγος της λέξης <όμικρον> ακούγεται σαν να διαρκεί περισσότερο από τον πρώτο φθόγγο της λέξης <ωμέγα>! Δηλαδή, το αντίθετο ακριβώς από τον ισχυρισμό της <μεγαλύτερης διάρκειας του ωμέγα>! Και πράγματι, όπως είπαμε προηγουμένως, αυτό συμβαίνει!

Ο τονισμένος φθόγγος [ó] έχει λίγο μεγαλύτερη διάρκεια από τον άτονο φθόγγο [o] ανεξάρτητα από τον συμβολισμό του καθενός τους μέσα σε συγκεκριμένες λέξεις. Δηλαδή, τα τονισμένα <ó> και <ώ> (για να είμαστε αυστηροί, οι φθόγγοι που αυτά παριστάνουν) δεν διαφέρουν μεταξύ τους και έχουν μεγαλύτερη διάρκεια από τα άτονα <ο> και <ω> που και αυτά δεν διαφέρουν μεταξύ τους. Για τον ίδιο λόγο, τα τονισμένα <ή>, <ί>, <ύ>, <οί>, <εί> και <υί> (για να είμαστε αυστηροί, οι φθόγγοι που αυτά παριστάνουν) δεν διαφέρουν μεταξύ τους και έχουν μεγαλύτερη διάρκεια από τα άτονα <η>, <ι>, <υ>, <οι>, <ει> και <υι> που και αυτά δεν διαφέρουν μεταξύ τους.

Όστε, λοιπόν:

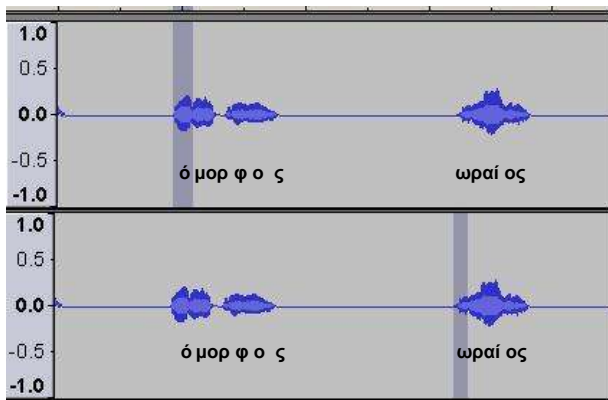
το <ó> διαρκεί περισσότερο από τα <ο> και <ω> π.χ. στις λέξεις: όμορφος – ομορφιά και όμορφος – ωραίος
το <ώ> διαρκεί περισσότερο από τα <ο> και <ω> π.χ. στις λέξεις: αιώνιος – καταιονισμός και αιώνιος – αιωνίως,

Συμπέρασμα:

Ακόμα και τα ίδια τα ονόματά τους (με τον πρώτο φθόγγο τους) καταρρίπτουν τον μύθο της «μεγαλύτερης διάρκειας» του <ω> από το <ο>, γιατί αποδεικνύουν ότι στην περίπτωση τους ισχύει το αντίθετο!

Αυτό που πρέπει να «μας μείνει» είναι ότι: ο **τόνος** είναι αυτός που συντελεί στην **μεγαλύτερη διάρκεια!**

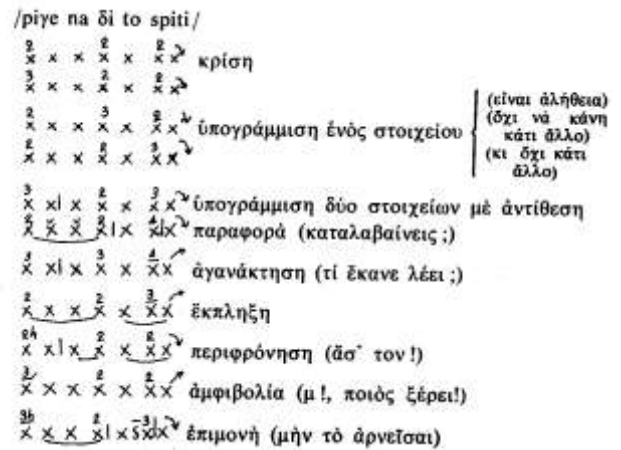
Ενδεικτικό είναι το παρακάτω ηχογράφημα (διάγραμμα έντασης-χρόνου) των λέξεων <όμορφος> και <ωραίος> όπου έχει επισημειωθεί η διάρκεια του αρχικού φθόγγου της κάθε λέξης.

Σχήμα 1

Θα δούμε τώρα ένα παράδειγμα για τον ρόλο των **επιτονίσεων** στον προφορικό νεοελληνικό λόγο. Ο **Μ. Σετάτος** [7] παραθέτει 19 επιτονίσεις της πρότασης /*riye na di to spiti*/ <Πήγε να δει το σπίτι>. Στο παρακάτω Σχήμα 2 παραθέτουμε τις 11 από αυτές. Στο σχήμα αυτό με **x** συμβολίζονται οι συλλαβές. Οι **αριθμοί** πάνω από τις συλλαβές σημαίνουν **ένταση**. Το 2 είναι η «κανονική» ένταση (η νόρμα). Τα **τοξοειδή βέλη** στην τελευταία συλλαβή της πρότασης δηλώνουν **ανέβασμα ή κατέβασμα της συχνότητας** (του ύψους). Η μικρή κάθετη γραμμή | σημαίνει μικρή παύση. Η καμπύλη γραμμή που γράφεται κάτω από τις συλλαβές και τις «ομαδοποιεί» σημαίνει

ταχύτητα (γρήγορη συνεκφορά των συλλαβών αυτών της μίας μετά την άλλη). Ο εκθέτης ⁿ σημαίνει **δάσυνση** (ακούγεται και η εκπνοή μαζί με τον φθόγγο).

Σχήμα 2 – Επιτονίσεις μια φράσης

Ανάλυση των πέντε πρώτων επιτονίσεων του Σχ.2.

1. Πήγε να **δει**² το **σπίτι** (ισή ένταση των συλλαβών Πή- **δει** **σπί-** και χαμηλόμα της συχνότητας στην τελευταία συλλαβή - **τι**) – **Απλή κρίση**
2. Πήγε να **δει** το **σπίτι** (μεγαλύτερη ένταση στην συλλαβή Πή- και τα υπόλοιπα ίδια με το 1.) – **Είναι αλήθεια ότι πήγε!**
3. Πήγε να **ΔΕΙ** το **σπίτι** (μεγαλύτερη ένταση στην συλλαβή **δει** και τα υπόλοιπα ίδια με το 1.) – **Να δει: όχι να κάνει κάτι άλλο!**
4. Πήγε να **δEΙ** το **ΣΠΙτι** (μεγαλύτερη ένταση στην συλλαβή **σπί-** και τα υπόλοιπα ίδια με το 1.) – **Το σπίτι: όχι κάτι άλλο!**
5. Πήγε να **δEΙ** το **ΣΠΙτι** (μεγαλύτερη ένταση τόσο στην συλλαβή Πή- όσο και στην συλλαβή **σπί-**, μικρή παύση μετά την συλλαβή -**γε** και τα υπόλοιπα ίδια με το 1.)

Σε όλες τις περιπτώσεις ο (δυναμικός) τονισμός της φράσης είναι ο ίδιος: δηλαδή ακούγονται εντονότερες οι συλλαβές **πή-** **δει** και **σπί-**. Στις πέντε πιο πάνω περιπτώσεις η έμφαση στην εκφορά της φράσης μπορεί να προσεγγιστεί κάπως και στην γραφή της π.χ. με **έντονη** εκτύπωση των λέξεων **πήγε, δει ή σπíti**. Σε όλες τις επόμενες, όμως, χρειάζονται και άλλα φωνητικά σύμβολα για να αποδοθούν οι επιτονίσεις. Σχετικό με τον επιτονισμό είναι και το άρθρο «Στη Γωνιά του ΓΕΣΥ» στο φύλλο αρ. 105 [8].

Συνοψίζοντας, όλα αυτά που αναφέραμε παραπάνω μπορεί να τα διακρίνει και ένα «εξασκημένο» αυτί. Σήμερα, όμως, οποιοσδήποτε διαθέτει προσωπικό υπολογιστή μπορεί να «κατεβάσει» από το Ίντερνετ δωρεάν διαθέσιμα προγράμματα (όπως π.χ. τα προγράμματα Audacity και Praat) και να πειραματιστεί: και θα διαπιστώσει ότι δεν «λένε ανοησίες» οι ειδικοί – όπως γράφουν ορισμένοι «παντογνώστες» ιστολόγοι – αλλά **ανοησίες** λένε οι ίδιοι και οι **αβανταδόροι** σχολιαστές τους...

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- [1] «*Τα Ελληνικά ως τραγούδι*», ομιλία του Διονύση Σαββόπουλου, από το βιβλίο «*Δημόσιος Διάλογος για τη Γλώσσα*», Δόμος, 1988 (http://www.polytoniko.org/savvopoulos.php?newlang=el&font=Palati no+Linotype&title=Τὰ_ελληνικά_ως_τραγούδι&right=no)
- [2] «*Δείξε τη δύναμή σου, Ντεστέν*», Γιάννης Χάρης (http://yannisharis.blogspot.gr/2007/02/1_23.html)
- [3] *Επεξεργασία σήματος ήχου εναντίον Νέας Ελληνικής Γραμματικής, σημειώσατε 7-5* (<http://zcode-gr.blogspot.gr/2012/07/blog-post.html#comment-form>)
- [4] «*Τα δῆθεν μακρά φωνήεντα, ο Σαββόπουλος και η έρευνα του κ...*», Ν. Σαραντάκος (<http://sarantakos.wordpress.com/2012/07/25/tukolu/>)
- [5] Δακτυλογραφημένη σελίδα (με χειρόγραφες σημειώσεις) του Μ. Τριανταφυλλίδη (http://www.translatum.gr/gallery/displayimage.php?album=131&pid=3813#top_display_media το τεκμήριο με αρ.1/ και 11 στην άνω δεξιά γωνία της φωτογραφίας)
- [6] «*Νεοελληνική Γραμματική της Δημοτικής*», Μ. Τριανταφυλλίδη, ΟΕΣΒ, 1941 (ανατύπωση 2002, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών)

² Σε τούτη την ανάλυση θέτουμε το σύμβολο του τόνου (´) και πάνω στη μονοσύλλαβη λέξη «**δει**», παρά τον ισχύοντα κανόνα της γραμματικής, για να δείξουμε ότι υπάρχει δυναμικός τόνος και στην συλλαβή αυτή.

- [7] «Φωνολογία της Κοινής Νεοελληνικής», Μ. Σετάτος, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1974
- [8] «Ενδειξη έμφασης στη γραφή», Στην Γωνιά του ΓΕΣΥ, Ορόγραμμα αρ.105 (http://www.eleto.gr/download/Orogramma/Or105_V08.pdf)

K.B.

Συνέδρια/Συμπόσια/Σεμινάρια σχετικά με την Ορολογία (Διαρκής Κατάλογος του «Ο»)

Ο κατάλογος Συνεδρίων/Συμποσίων/Σεμιναρίων που δημοσιεύεται παρακάτω περιλαμβάνει εκδηλώσεις που έχουν σχέση με Ορολογία και πρόκειται να διεξαχθούν στο άμεσο μέλλον, ή έχουν πρόσφατα διεξαχθεί. Η πληροφόρηση του «Ο» για τις εκδηλώσεις αυτές προέρχεται κυρίως από τη συχνή ηλεκτρονική ενημέρωση της ΕΛΕΤΟ από το **Infoterm** (Διεθνές Κέντρο Πληροφοριών για την Ορολογία: <http://linux.infoterm.org/>), και από την ΕΑFT (Ευρωπαϊκή Ένωση Ορολογίας: www.eaft-aet.net), των οποίων η ΕΛΕΤΟ είναι μέλος.

- 15th Euralex Congress (inter alia: *terminology, LSP and Lexicography*) 7–11 August 2012, Oslo, Norway: <http://www.euralex.org/uncategorized/euralex-2012/>
- Συνέδριο «Greece in Translation» (από UNIVERSITY OF OXFORD, Faculty of Medieval and Modern Languages, Sub-faculty of Byzantine and Modern Greek), 5-6 October 2012 http://www.mod-langs.ox.ac.uk/greece_in_translation
- Έκτη Σύνοδος Κορυφής για την Ορολογία (The sixth EAFT Terminology Summit 11-12 October 2012 Oslo, Norway) (<http://www.sprakradet.no/nb-NO/Tema/Terminologi-og-fagspraak/EAFT-2012/>).
- Διεθνές Συνέδριο: "Plurilingualism and the Labour Market. The Quality of Communication" – Udine (Italy), 25th-26th October 2012 <http://plurilinguismetravailudine.wordpress.com/>
- 13th Symposium of the Ibero-American Network of Terminology, RITerm 2012: "Terminology, Translation and ICT: Social Interaction and Collaborative Work for the Construction and Dissemination of Knowledge" (<http://web.ua.es/en/riterm-2012/riterm-2012.html>)

K.B.

Ύδος – ύδωρ – νερό

Το πόσιμο νερό, ο αρχαίος άνθρωπος, έβρισκε σε πηγές, ποτάμια, λίμνες ή το συγκέντρωνε υποτυπωδώς από τη βροχή ή το λιώσιμο του χιονιού και πάγου.

Στις πρώτες και στις μετέπειτα εξελιγμένες ανθρώπινες κοινωνίες, στα παραπάνω προστέθηκαν το νερό των πηγαδιών, των δεξαμενών νερού και των υδραγωγείων.

Η ίδρυση ενός οικισμού, πολίσματος, πόλης, αποικίας έπρεπε να εξασφαλίζει στους ανθρώπους, τροφή, ασφάλεια και πρόσβαση σε πόσιμο νερό (πηγή, κρήνη, ποτάμι, λίμνη, πηγάδι).

Όλες αυτές οι θέσεις ανεύρεσης νερού ήταν για τους αρχαίους και ενδιαίτημα μιας μεγάλης οικογένειας νυμφών, των Ναϊάδων. Μια άλλη μεγάλη οικογένεια νυμφών του νερού ήταν και οι Νηρηίδες, οι 50 κόρες του Νηρέα. (Νηρέυς – νηρόν - νερό).

Στο παρόν κείμενο θα ασχοληθούμε με το πόσιμο νερό πηγών και κρηνών.

Οι συγγραφείς της Αρχαιότητας μας παραδίδουν πλήθος ονομάτων πηγών και κρηνών σε όλο το εύρος του Ελληνικού χώρου, για πολλές από τις οποίες υπήρχε και μια γοητευτική ιστορία, όπως π.χ. Κασταλία των Δελφών, η Εννεάκρουνος ή κρήνη της Καλλιρρόης της Αθήνας, η Δίρκη κοντά στη Θήβα, η Κυάνη της Επιπολής των Συρακουσών, η Αλασκομενεία στη Μαντίνεια, κ.ά.

Θαυμαστές ήταν επίσης οι δύο κρήνες στην **Τροία**, [1] που η μία έδινε ζεστό νερό και η άλλη κρύο, καθώς και η κρήνη της άσσης **Σίβα**, κοντά στο ιερό του Άμμωνα, που την μεν ημέρα είχε κρύο νερό τη δε νύχτα ζεστό.

Η ύπαρξη πηγών ή κρηνών στην νεότερη Ελλάδα μαρτυρείται από τα τοπωνύμια, (οι αριθμοί σε παρένθεση δηλώνουν το πλήθος τους) [7]:

Δροσοπηγή(4), **Κεφαλάρι**(3), Κεφαλόβρυση – Κεφαλοβρύση – Κεφαλόβρυσος(11), Κρήνες(1), Κρήνη(9), Κρουνοί(1), Κρύα Βρύση(11), Κρύαβρυση(11), Κρουνέρι(21), Κρουνέρια(1), Κρουνέρο(1), Κρουνοπηγή(5), Κρουνοπηγή(5), Κρυσταλόβρυση(1), Κρυσταλόβρυση(2), **Μαυρομάτι**(4), **Μαυρονέρι**(4), Μεγάλη Βρύση(5), Μεγάλο Κεφαλόβρυσο(1), Περδικόβρυση(2), Περδικονέρι(2), Πηγή(9), Πηγές(5).

Πηγές και κρήνες βέβαια υπάρχουν και σε μέρη που φέρουν άλλα ονόματα, πολλά από τα οποία είναι διαφορετικές ή μεταφορικές ή κατά συνεκδοχή λεκτικές δηλώσεις της **βρύσης**, του **κρουνού**, του **μαύρου**, του **κεφαλιού**, του **κρύου** ή του **δροσερού**.

Τα τοπωνύμια **Μαυρομάτι-Μαυρομάτη** οφείλονται σε παρακείμενες πηγές, τα τοπωνύμια **Μαυρονέρι** είτε σε παρακείμενες πηγές είτε σε παρακείμενα ποτάμια με αυτό το όνομα, τα τοπωνύμια **Δρακονέρι**, σε πηγές που αναβλύζουν κάτω από βράχους ή σχετίζονται με θέσεις πηγών που θεωρούνταν στοιχειωμένες με κάποιο δράκο που φύλαγε το νερό, όπως ο δράκος που σκότωσε ο Κάδμος στην πηγή Τελφούσα, κοντά στη Θήβα. Τα τοπωνύμια **Κεφαλάρι** είναι δηλωτικά πηγών ή κρηνών με άφθονο νερό.

Στις πηγές και κρήνες πόσιμο νερού, το νερό είναι **διαυγές** και κατά κανόνα **ψυχρό** (δροσερό ή κρύο) διότι προέρχεται από τα βάθη του εδάφους, όπου η θερμοκρασία κατά το θέρος, είναι χαμηλότερη του τόπου όπου βρίσκεται η πηγή. Το δροσερό ή κρύο νερό είναι ιδιαίτερα επιθυμητό και ευχάριστο το θέρος.

Υπάρχουν πηγές και κρήνες όπου η διαμόρφωση της θέσης εκροής ή λήψης του νερού επιτείνει το αίσθημα της **διαύγειας**. Όπου είναι επιθυμητό να δοθεί έμφαση στη διαύγεια του νερού χρησιμοποιείται το σύμβολο της διαύγειας που είναι η **κρύσταλλο** (**Κρυσταλόπηγη**, **Κρυσταλόβρυση**). Όπου, εκτός από ιδιαίτερα διαυγές, το νερό πηγών και κρηνών είναι και κρύο, το **κρυστάλλινο** ή **κρύσταλλο** έγινε και σύμβολο του πόσο πολύ κρύο είναι το νερό. Με την έκφραση **«το νερό είναι κρύσταλλο»** δηλώνεται πρώτιστα ότι είναι ιδιαίτερα κρύο και μετά ότι είναι διαυγές. (Εξ άλλου, τους χειμερινούς μήνες, όταν χιονίζει και κάνει παγωνιά, **«κρυσταλλιάζουν»** τα χέρια των ανθρώπων της υπαίθρου και στα κεραμίδια δημιουργούνται σταλακτίτες πάγου, τα **κρύσταλλα**).

Όπου για μια πηγή ή κρήνη είναι επιθυμητό να δηλωθεί το ότι το νερό είναι ψυχρό, τότε μιλάμε για **Δροσοπηγή**, **Κρουνέρι**, **Κρυόβρυση**.

Όπου επικράτησε το χαρακτηριστικό της **ποσότητας** του νερού που εκρέει από μια πηγή ή κρήνη, τότε απαντώνται τα ονόματα, **Κεφαλάρι**, **Κεφαλόβρυσο**, **Μεγάλο Κεφαλάρι**.

Στην Ελληνική αρχαιότητα υπήρχε χαρακτηρισμός πηγών ως **Μελάνυδρος** ή **Μέλαν ύδωρ** και ποταμών ως **Μέλας Ποταμός**.

Στους νεότερους χρόνους, σε χώρες που έζησαν ή κυριάρχησαν οι Σλάβοι, διαπιστώνονται θέσεις με το τοπωνύμιο **Crna Voda** (μαύρο νερό) στα δε εδάφη όπου έζησαν ή κυριάρχησαν οι Τούρκοι απαντώνται τοπωνύμια **Καρά-σου** δηλ. μαύρο νερό, ή παραλλαγές αυτού. Επὶ Τουρκοκρατίας, οι άνθρωποι ονόμαζαν τον Στρυμόνα, **Καρά σου**, τον Νέστο, **Μέστα Καρά σου** και τον Αλιάκμονα, **Ιντζέ Καρά σου**. [3]

Κατά κανόνα, στην νεότερη Ελλάδα, με τον όρο **μάτι** (εξέλιξη της λέξης **ομμάτιον**) ονομάζεται μια πηγή όταν δεν ρέει από ψηλά, αλλά αναβλύζει από το έδαφος και θυμίζει την κόγχη ανθρώπινου ματιού και **Μαυρομάτι**, όταν το **μάτι** (η πηγή) έχει κρύο (ψυχρό) νερό.

Φαίνεται ότι το συνθετικό **«μαυρο-»** κληρονομήθηκε από τους Αρχαίους Έλληνες με την αλλαγή του **μέλας** σε μαύρος. Για παράδειγμα, ο Όμηρος αποκαλεί **μέλαν** το νερό κρηνών (Ιλιάδ. Φ, 257, Οδυσ δ, 359) ή ποταμών (Οδυσ ζ 91).

Εκτός από τις **μελάνυδρες κρήνες**, διαπιστώνεται και η ύπαρξη κρηνών με **ύδωρ λευκό**, όπως δύο κρήνες του Αλκίνοου και τέσσερις κρήνες της Καλυψώς. Σε αυτές, μας λέει ο Όμηρος, έρρεε ύδωρ λευκό (Οδυσ ε, 70).

Με την ονομασία **Μέλας ποταμός** υπήρχε ένας ποταμός στη Βοιωτία, άλλοσ στη Θράκη, άλλος στη Μ. Ασία, κοντά στη Σίδη, και άλλου.

Μια άλλη γενική παρατήρηση είναι ότι τον χαρακτηρισμό **«μέλαν ύδωρ»** τον είχε το **πόσιμο νερό** (κρηνών, πηγών, ποταμών) και ποτέ το θαλασσινό (αλμυρό νερό).

Γιατί όμως το νερό κρηνών, πηγών και ποταμών είχε χαρακτηριστεί **μέλαν**;

Έλληνες φιλόσοφοι της αρχαιότητας (Εμπεδοκλής, Στράτων), υποστήριζαν ότι το ψυχρό (**ριγαλέον**) είναι και σκοτεινόχρωμο (**δνοφόν**).

Ο **Θεόκριτος**, περιγράφοντας την αρπαγή του αργοναύτη **Ύλλα** του Θειοδάμαντος και Κηΰκης ή Μινοδίκης, από τις νύμφες, στη Μυσία, λέει ότι η πηγή ήταν σε **χαμηλό** σημείο, γύρω από την οποία φύονται διάφορα φυτά (θρύα, κυάνεον τε χελιδόνιον, χλωρόν τ' αδιάντον και θάλλοντα σέλινα και ειλιτενής άγρωστis) και «...κατήριπεν δ' ες μέλαν ύδωρ αθρόος...».

Έχει παρατηρηθεί γενικά ότι γύρω από το σημείο που αναβλύζουν πηγές κρύου νερού τα εκεί φυόμενα φυτά έχουν σκοτεινό χρώμα σε αντίθεση με τα φυτά πηγών που το νερό τους δεν είναι κρύο. Εκεί τα φυτά έχουν ανοικτότερο χρώμα.

Η λέξη **κρήνη**, που δηλώνει την πηγή ανεξάρτητα αν καταρρέει ή αναβρύζει-αναβλύζει από το έδαφος, έχει κοινή με την λέξη, **κράτα** (κεφάλι, Ευρ, Τρωάδες), **κάρα** (κεφάλι, Σοφ Αντιγόνη), **κάρηνον**. Λέξη ομόρριζη της κρήνης είναι και ο **κρουνός**.

Η λέξη **βρύση** προέρχεται από το ρήμα **βρύω**, απ' όπου το **αναβρύω** και το νεότερο **αναβλύζω**, με αλλαγή του **ρ** σε **λ** όπως στην περίπτωση του **κόλπος – κόρφος**.

Στην αρχαιότητα το **πόσιμο** νερό πηγών και κρηνών, ποταμών και λιμνών οι άνθρωποι ονόμαζαν και **ηδύ ύδωρ** ή **αδύ ύδωρ** (ΠΑΥ) ή και **γλυκύ ύδωρ**.

Πηγή της οποίας το νερό δεν ήταν πόσιμο αλλά πολύ διαβρωτικό ήταν το νερό της **Στυγός**, (ΠΑΥ), στο οποίο οι Ολύμπιοι θεοί έπαιρναν το βαρύτερο όρκο τους.

Υπήρχαν και πηγές με **ιαματικές** ιδιότητες όπως η **Άλισσος** πηγή, στους Λουσούς Αρκαδίας, που με το νερό της θεραπεύονταν όσο είχαν σαγκωθεί από λυσσασμένα ζώα. (ΠΑΥ).

Στη γενέτειρα του γράφοντος, περιοχή Μεγαλόπολης, στην Αρκαδία, υπάρχει η παραποτόμια θέση, το **Κεφαλάρι**, όπου υπήρχε η ονομαστή πηγή, η **Κούρμπενη**, με άφθονο και πολύ κρύο νερό. Στην ίδια περιοχή αλλά και στη **Γορτυνία**, η **ολόμαυρη** γίδα ονομάζεται **Κόρμπα**. Είναι ενδεχόμενο, από τον καιρό της Φραγκοκρατίας, στην Πελοπόννησο, να πέρασε στα λαϊκά στρώματα, με κάποιο άγνωστο σε μας τρόπο, το γαλλικό **Corbeau** = κοράκι, που είναι σύμβολο του **μαύρου** χρώματος. Έτσι η ολόμαυρη γίδα ονομάστηκε **κόρμπα** και η τοπική **Μελάνυνδρος** πηγή του χωριού, **Κούρμπενη**.

Βιβλιογραφία

1. Όμηρος, *Ιλιάς*, Εκδ. Κάκτος,
2. Όμηρος, *Οδύσσεια*, Εκδ. Κάκτος
3. Α. *Περί Βλάχων Β. Κρήνη Μελάνυνδρος – Μέλαν ύδωρ – Μαυρομμάτι –* CZINA VODA, Γεωργίου Ι. Καρβελά, Εκδ. Γ.Β.Γριτσόπουλος Αθήνα 1997
4. Θεόκριτος, *Ειδύλλια*, Εκδ. Κάκτος
5. Ευριπίδης, *Τρωάδες*, Εκδ. Κάκτος
6. Σοφοκλής, *Αντιγόνη*, Εκδ. Κάκτος
7. *Ελλάς, οδικοί τουριστικοί χάρτες*, Στέλιος Καπρανίδης, Εκδόσεις – Χαρτογραφίες, 30ή έκδοση.
8. Πασσανίας, *Ελλάδος Περιήγησις*, Εκδ. Κάκτος

G.A.T.

Στη ΓΩΝΙΑ ΤΟΥ ΓΕΣΥ³ έλα κι εσύ

1 διδιάστατος – τριδιάστατος (πρόσθετα παραδείγματα)

Σχετικά με το θέμα αρ. 7 της «Γωνιάς του ΓΕΣΥ» του προηγούμενου φύλλου, ο αναγνώστης του «Ο» και εκλεκτό ιδρυτικό μέλος της ΕΛΕΤΟ, **Γιάννης Βουλιουρής**, Φυσικός-Ηλεκτρονικός, μας έστειλε, με ηλ-μήνυμά του, τα πρόσθετα παραδείγματα:

- «... **Τρίγωνο** (= μέ τρείς γωνίες και όχι **τριςγωνο** = μέ μία γωνία τρείς φορές)
- Τρισάθλιος** (= τρείς φορές άθλιος και όχι **τριάθλιος** = μέ τρείς άθλιότητες)
- Τρισκατάρατος** (= τρείς φορές καταραμένος και όχι **τρικατάρατος** = μέ τρείς κατάρες) αλλά **τρικάταρτος** (= μέ τρία κατάρτια και όχι **τρισκάταρτος** = μέ ένα κατάρτι τρείς φορές)
- Διήμερο** (= διάστημα δύο ημερών και όχι **δισήμερο** = μιάς ημέρας δύο φορές)»

2 Ένας οροβριθής τίτλος Ευρωπαϊκού Προτύπου

Ύστερα από ερώτημα της **Χριστίνας Καπράνου** (ΕΛΟΤ) και σχετική πρόταση του προέδρου, το ΓΕΣΥ, υιοθέτησε ελληνική απόδοση του τίτλου του παρακάτω Ευρωπαϊκού Προτύπου, όπου γίνεται χρήση ελληνικών ισοδύναμων τηλεπικοινωνιακών όρων της Βάσης TELETERM (www.moto-teleterm.gr).

Αγγλικός τίτλος:

EN 50407-2 Multi-pair cables used in high bit rate digital access telecommunication networks Part 2:Indoor multi-pair/quad cables for installation in Multi Dwelling Units shaft supporting universal services, xDSL and applications up to 100 Mbits over IP

Περιεχόμενοι όροι:

- multi-pair cable** -> **πολύζευγο καλώδιο**
- high bit rate digital access** -> **ψηφιακή πρόσβαση υψηλού δυφιορρυθμού, υψίρρυθμη ψηφιακή πρόσβαση**
- high bit rate digital access telecommunication network** -> **τηλεπικοινωνιακό δίκτυο υψίρρυθμης ψηφιακής πρόσβασης**
- indoor cable** -> **καλώδιο ενδοκτηριακής εγκατάστασης, καλώδιο εσωτερικής εγκατάστασης, ενδοκτηριακό καλώδιο**
- cable quad** -> **τετραδική πλέξη καλωδίου, τετράδα καλωδίων**
- star quad** -> **αστεροτετράδα**
- multi-pair/quad cable** -> **πολύζευγο καλώδιο τετραδικής πλέξης**
- multi-dwelling unit (MDU)** -> **συγκρότημα κατοικιών**
- cable shaft** -> **φρέαρ καλωδίων**
- multi-dwelling unit shaft** -> **φρέαρ (καλωδίων) συγκροτήματος κατοικιών**
- support a service** -> **υποστηρίζω υπηρεσία**
- universal service** -> **καθολική υπηρεσία**
- support universal services** -> **υποστηρίζω καθολικές υπηρεσίες**
- over IP, over Internet Protocol** -> **μέσω IP, μέσω Πρωτοκόλλου Ίντερνετ**

Ελληνικός τίτλος:

EN 50407-2 Πολύζευγα καλώδια που χρησιμοποιούνται σε τηλεπικοινωνιακά δίκτυα υψίρρυθμης ψηφιακής πρόσβασης – Μέρος 2: Ενδοκτηριακά πολύζευγα καλώδια τετραδικής πλέξης για εγκατάσταση σε φρέατα (καλωδίων) συγκροτημάτων κατοικιών που υποστηρίζουν καθολικές υπηρεσίες, xDSL και εφαρμογές έως και 100 Mbit μέσω IP

Είναι γεγονός ότι η ελληνική απόδοση του τίτλου ενός προτύπου, πολλές φορές, αποτελεί ένα μικρό έργο Ορολογίας...

K.B.

«ΟΡΟΓΡΑΜΜΑ»

Το «Ορόγραμμα» είναι διμηνιαία έκδοση της Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ) για την αλληλοενημέρωση των μελών της και ευρύτερου κύκλου αποδεκτών για θέματα της Ελληνικής Γλώσσας και Ορολογίας.

Ιδιοκτήτης: Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ)
 Εκδότης: Κ. Ε. Βαλεοντής, Πρόεδρος της ΕΛΕΤΟ
 Συντάκτες φύλλου: Κώστας Βαλεοντής, Γιώργος Α. Τσιάμας
 Εκδοτική Ομάδα: Κώστας Βαλεοντής, Θεόφιλος Βαμβάκος, Άννα Νικολάκη, Κατερίνα Ζερίτη, Τάνια Βαλεοντή

Τηλέφωνα: 6974321009, 210-8662069
 Τηλεομοίτυπο: 210-8068299
 Ηλ-Ταχυδρομείο: valeonti@otenet.gr
 Ιστότοπος (όλα τα φύλλα): <http://www.eleto.gr/gr/orogramma.htm>

Γίνονται δεκτές συνεργασίες. Απαραίτητες προϋποθέσεις τα κείμενα να είναι σε επεξεργάσιμη ηλεκτρονική μορφή, σύντομα και έτοιμα για δημοσίευση δίχως να απαιτείται παραπέρα επεξεργασία.

Τα δημοσιεύματα που προσυπογράφονται με αρχικά απηχούν τις προσωπικές απόψεις του/της συντάκτη/συντάκτριάς τους, το πλήρες όνομα του/της οποίου/οποίας περιλαμβάνεται στους συντάκτες του εκάστοτε φύλλου.

Τα θέματα των άρθρων της «ΓΩΝΙΑΣ ΤΟΥ ΓΕΣΥ» έχουν συζητηθεί στο ΓΕΣΥ και η δημοσίευση γίνεται ύστερα από απόφασή του.

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση ή η αναπαραγωγή κειμένων του «Ο» με την υποχρέωση αφενός να αναφέρεται η πηγή των κειμένων και αφετέρου, προκειμένου περί ολόκληρων άρθρων, να εξακολουθήσουν αυτά να διατίθενται δωρεάν σε κάθε ενδιαφερόμενο χωρίς καμιά δέσμευση σε αντίθετη περίπτωση χρειάζεται άδεια της ΕΛΕΤΟ.

³ ΓΕΣΥ: Γενικό Επιστημονικό Συμβούλιο της ΕΛΕΤΟ